

REVIEW ARTICLE / DERLEME YAZISI

From Marcia to the Present: A Review in the Context of Status and Process Models

Marcia'dan Günümüze: Statü ve Süreç Modelleri Bağlamında Bir Derleme

Meva Demir Kaya¹, Figen Çok²

Abstract:

Marcia's Identity Status Theory, based on Erikson's views, is the basis for many identity studies. Although identity status is the best known among the statuses that Marcia has defined, there are statuses specific to each stage from advanced adolescence to old age. Since the statuses in question are based on the narratives of individuals through semi-structured interview forms, the narrative identity approach, which is a fairly new field in identity studies, draws attention. The narrative identity approach, which has functions such as personal purpose, integrity and creating meaning, is based on Erikson's studies as in other identity studies. In this context, Marcia discussed both the narrative identity approach based on Erikson's views and the explanations of Erikson's identity development. On the other hand, models influenced by Marcia's views and focused on the process in identity development in recent years also provide up-to-date information on identity literature. Therefore, in this study, firstly, each of the statuses in psychosocial stages is discussed, and then the theoretical basis for the narrative identity approach is presented. Finally, there are a five-dimensional identity formation model and a three-dimensional identity development model that deal with identity in the context of the process.

Keywords: Status in Psychosocial Stages, Narrative Identity, Process Models

¹ Asst. Prof. Dr., Ataturk University, Faculty of Literature, Department of Psychology, Erzurum-Turkey, Orcid İd: <https://orcid.org/0000-0002-1174-6305>

² Prof. Dr., Baskent University, Faculty of Education, Department of Educational Sciences, Ankara-Turkey, Orcid İd: <https://orcid.org/0000-0003-2406-1345>

Address of Correspondence/Yazışma Adresi: Ataturk University, Faculty of Literature, Department of Psychology, Erzurum-Turkey, E-mail: meva.demir@atauni.edu.tr

Date of Received/Geliş Tarihi: 12.03.2021, **Date of Revision/Düzeltilme Tarihi:** 04.04.2021, **Date of Acceptance/Kabul Tarihi:** 10.05.2021, **Date of Online Publication/Çevrimiçi Yayın Tarihi:** 01.06.2021

Citing/Referans Gösterimi: From Marcia to the Present: A Review in the Context of Status and Process Models, *Cyprus Turkish Journal of Psychiatry* Kaya, D.M., Çok, F. (2021). & *Psychology*, 3(2): 144-152.

© 2021 The Author(s). Published by Cyprus Mental Health Institute / Cyprus Turkish Journal of Psychiatry and Psychology (www.ktppdergisi.com). This article is an open access article distributed under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution 4.0 license which permits use, sharing, adaptation, distribution and reproduction in any medium or format, provided the original work is properly cited and is not used for commercial purposes. <https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/>

Öz:

Erikson'un çalışmalarına dayanan Marcia'nın Kimlik Statüleri kuramı, birçok kimlik araştırmasına temel oluşturmaktadır. Marcia'nın tanımlamış olduğu statülerden en bilinen kategoriyi her ne kadar kimlik statüleri oluştursa da, ileri ergenlikten yaşlılık dönemine kadar her bir evreye özgü statüler bulunmaktadır. Söz konusu statüler, yarı yapılandırılmış görüşme formları aracılığıyla bireylerin anlatılarına dayandığından, kimlik çalışmalarında oldukça yeni bir alan olan anlatı kimlik yaklaşımı dikkat çekmektedir. Kişisel amaç, bütünlük ve anlam oluşturma gibi işlevlere sahip olan anlatı kimlik yaklaşımı; diğer kimlik çalışmalarında olduğu gibi, Erikson'un çalışmalarına dayanmaktadır. Bu kapsamda Marcia, yapmış olduğu görüşmelerde hem Erikson'un çalışmalarına dayanan anlatı kimlik yaklaşımını hem de Erikson'un kimlik gelişimine ilişkin açıklamalarını ele almıştır. Öte yandan Marcia'nın görüşlerinden etkilenen ve son yıllarda kimlik gelişiminde sürece odaklanan modeller de kimlik alanyazınına ilişkin güncel bilgiler sağlamaktadır. Dolayısıyla bu çalışmada, öncelikle psikososyal evrelerdeki statülerin her biri ele alınmakta, ardından anlatı kimlik yaklaşımına ilişkin kuramsal temel sunulmaktadır. Son olarak, kimliği süreç bağlamında ele alan beş boyutlu kimlik biçimlenmesi modeli ile üç boyutlu kimlik gelişimi modeli yer almaktadır.

Anahtar sözcükler: Psikososyal Evrelerdeki Statüler, Anlatı Kimlik, Süreç Modelleri

Giriş

Ergenlik ve beliren yetişkin yılları boyunca biçimlenen kimlik, en genel anlamıyla, bireyin kim olduğuna ilişkin verdiği yanıttır. Bireylerin bu soruya ilişkin yanıtları, geçmiş yaşantılarını bütünlendirmelerini ya da bütünlendirememelerini ifade etmektedir. Kimliğe ilişkin alanyazında, yapılan çalışmaların genellikle Erikson'un (1968/1994) Psikososyal Gelişim Kuramına ve bu kuram doğrultusunda oluşturulan Marcia'nın Kimlik Statüleri Kuramına dayandığı görülmektedir. Marcia tarafından her bir psikososyal evrede tanımlanan statülerden en yaygın bilineni, kimlik statüleridir. Marcia'nın kimlik yapılarını gruplandırmak amacıyla oluşturduğu kimlik statüleri, Erikson'un (1968/1994) Psikososyal Gelişim Kuramındaki iki uçlu kimlik krizini temel almaktadır. Erikson kimliğe ilişkin kuramsal bir zemin hazırlamış, Marcia ise deneysel çalışmalar ile Erikson'un (1968/1994) Psikososyal Gelişim Kuramının bilimsel bir temele oturmasını sağlamıştır (Hammack, 2015). Böylelikle Marcia, Erikson tarafından ortaya konan temel kavramlarını kabul etmekle birlikte, kuramın eksikliklerini ortaya koymuş ve yeni bir modelin gerekliliğini öne sürmüştür (Marcia, 1989). Bu doğrultuda Marcia (2014) ergenlik döneminden itibaren yarı yapılandırılmış görüşme formları kullanarak kimlik, yakınlık, üretkenlik ve bütünlüğe ilişkin statüler tanımlamıştır. Marcia'nın bu kuramına Kimlik Statüsü Kuramı adı verilmekte ve nitekim, Türkiye'de Marcia'nın görüşlerini temel alan çalışmalar genellikle Kimlik Statüleri Kuramı bağlamında ele alınmaktadır (Demir, 2009; Morsünbül, 2013; Özdikmenli Demir, 2009; Uzman, 2002).

Psikososyal gelişim kapsamında bireyin her bir evrede karşılaştığı krizlerin önemi göz önüne alındığında; ergenlikten itibaren oluşturulan statülerin tümünün, güncel bir alanyazın doğrultusunda, kapsamlı bir şekilde incelenmesi önemlidir. Öte yandan söz konusu statüleri oluştururken Marcia'nın katılımcıların anlatılarına

başvurduğu göz önüne alındığında, McAdams tarafından öne sürülen *Anlatı Kimlik Yaklaşımı*'ni de incelemenin kimlik alanyazınına katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Anlatı kimlik yaklaşımının gittikçe dikkat çeken bir alan olmaya başladığı görülmesine rağmen (Habermas ve Köber, 2015; McLean ve Pratt, 2006; McLean, Shucard ve Syed, 2017; McLean ve Syed, 2017; Pasupathi, 2015; Schwartz ve ark., 2015; Singer ve Kasmak, 2015; Syed ve Azmitia, 2008, 2010), Türkiye'de ilgili alanyazında anlatı kimliği ele alan çalışmaların oldukça sınırlı olduğu dikkat çekmektedir (Demir, 2007; Demir Kaya, 2019; Ergün, 2020). Bu nedenle psikososyal evrelerin tanımlanmasında kullanılan anlatılar doğrultusunda, bu çalışmada Anlatı Kimlik Yaklaşımı ayrıntılı bir şekilde ele alınmıştır. Ek olarak, önemi günümüzde gittikçe artan kimlik konusuna ilişkin alanyazında yaşanan değişimler dikkat çekmekte; söz konusu değişimlerin kaynağının ise, süreç odaklı modeller olduğu öne sürülmektedir (Morsünbül ve Çok, 2013). Bu modeller, Marcia'nın statü yaklaşımını, sınıflandırmaya odaklanma yönünden eleştirerek araştırma ve içsel yatırım ölçütlerini yeniden gözden geçirmişlerdir. Bu kapsamda Marcia'nın statü yaklaşımının ilgili modellere, söz konusu eksikliklerin giderilmesine olanak sağlaması yönünden, bir temel oluşturduğu söylenebilir. Dolayısıyla bu çalışmanın amacı; Marcia'nın öne sürdüğü statülere, bu statülerle ilişkili olduğu düşünülen anlatı kimliğe ve güncel kimlik modellerine ilişkin bir çerçeve oluşturmaktır. Bu bağlamda mevcut çalışmada psikososyal evrelerdeki statülere genel bir bakışın ardından; kimlik statüleri, yakınlık statüleri, üretkenlik statüleri ve bütünlük statüleri incelenmektedir. Ardından McAdams tarafından öne sürülen Anlatı Kimlik Yaklaşımı ele alınmaktadır. Son olarak, sürece odaklanan *Beş Boyutlu Kimlik Biçimlenmesi Modeli* ile *Üç Boyutlu Kimlik Gelişimi Modeli*'ne yer verilmektedir. Söz konusu statüler, yaklaşım ve modellere genel bir bakış Tablo 1'de sunulmaktadır.

Tablo 1.*Psikososyal Evrelerdeki Statüler, Anlatı Kimlik Yaklaşımı ve Süreç Modelleri*

Psikososyal Evrelerdeki Statüler	Kimlik statüleri	Başarılı kimlik Moratoryum İpotekli kimlik Dağınık kimlik
	Yakınlık statüleri	Yakın ilişki Yakın ilişki öncesi Sözde yakın ilişki Kalıplaşmış yakınlık İzole
	Üretkenlik statüleri	Üretkenlik Sözde üretkenlik Geleneksel Durgunluk
	Bütünlük statüleri	Bütünlük Sözde bütünlük Araştırma eksikliği Umutsuzluk
	Anlatı Kimlik Yaklaşımı	Bireyin kimliğini oluşturma sürecinde, deneyimlerini hikayeleri ile bütünleştirerek yaşama anlam verme çabası
Süreç Modelleri	Beş boyutlu kimlik biçimlenmesi modeli	Seçeneklerin genişlemesine araştırılması Seçeneklerin derinlemesine araştırılması Seçeneklerin saplantılı araştırılması İçsel yatırım yapma İçsel yatırımla özdeşleşme
	Üç boyutlu kimlik gelişimi modeli	İçsel yatırım Derinlemesine araştırma İçsel yatırımın yeniden gözden geçirilmesi

Psikososyal Evrelerdeki Statülere Genel Bir Bakış

Marcia, Erikson'un (1968/1994) kuramındaki her bir psikososyal evrenin geçerliğini ele alırken, bu evrelerdeki krizleri araştırarak yarı yapılandırılmış görüşme formları ve puanlama kılavuzlarına başvurmuştur. Söz konusu form ve kılavuzdaki sorular, Erikson'un (1968/1994) kuramsal temeli çerçevesinde bireylerin herhangi bir

psikososyal krizlerin üstesinden gelmek için başvuru çözümleriyle ilişkilidir (Marcia, 2014). Her bir evreye eşlik eden kriz ile, iki karşıt ucun yönü belirlenmektedir. Dolayısıyla Erikson'un (1968/1994) iki uçlu seçenekleri temelinde Marcia ve Josselson (2013), ileri ergenlik ve sonrasındaki evrelerde belirli statüler belirlemiştir. Bu statüler Tablo 2'de verilmiştir.

Tablo 2.*Marcia'nın Kimlik Statüleri Kuramına Göre Psikososyal Evrelerdeki Statüler*

Yaş	İleri Ergenlik	Genç Yetişkinlik	Orta Yaş	Yaşlılık
Evre	Kimlik/Kimlik dağılımı	Yakınlık/Yalnızlık	Üretkenlik/Dur Günlük	Bütünlük/Umutsuzluk
Ölçüt	Araştırma, içsel yatırım	İlişkilerde bağlılık ve derinlik	Kendisi ve başkalarıyla ilgilenmek/Bakıma dahil olmak	Değer ve inançlara bağlılık; geçmişle ve başkalarıyla süreklilik
Statüler	*Başarılı kimlik *Moratoryum *İpotekli kimlik *Dağınık kimlik	*Yakın ilişki *Yakın ilişki öncesi *Sözde yakın ilişki *Kalıplaşmış yakınlık *İzole	*Üretkenlik *Sözde üretkenlik *Geleneksel *Durgunluk	*Bütünlük *Sözde bütünlük *Araştırma eksikliği *Umutsuzluk

Kaynak: Marcia ve Josselson (2013), s.620.

Marcia ve Josselson (2013) her bir aşamada statü olarak tanımlanan çeşitli stiller ortaya koyarak ergenlik ve sonrasındaki psikososyal evrelerden her birinin ölçümüne ilişkin betimlemeler yapmışlardır. Marcia'nın Kimlik Statüleri Kuramında kimlik, psikososyal evrelerin baskın renklerini yansıtmaktadır.

Marcia ve Josselson (2013) bu evrelerde yaşanan krizleri belirli ölçütlerle temellendirmişlerdir. Ergenlikten yaşlılık dönemine kadar ele alınan söz konusu krizler aşağıda açıklanmaktadır.

Kimlik Statüleri

Kimlik biçimlenme süreci, ileri ergenlik döneminde baskın hale gelir. Birey bu dönemde ilişkiler hakkındaki düşünceler (cinsiyet rolleri, cinsellik vb), ideoloji (siyasi ve dini inançlar) ve meslek gibi alanlarda seçeneklerin araştırılması ve içsel yatırım (ya da bağlanma) ölçütleriyle kimlik statülerini belirlemektedir (Marcia ve Josselson, 2013). Bu ölçütlere göre belirlenen kimlik statüleri Tablo 3'te sunulmaktadır.

Tablo 3.

Seçeneklerin Araştırılması ve İçsel Yatırım Ölçütlerine Göre Kimlik Statülerinin Sınıflandırılması

	Başarılı	Moratoryum	İpotekli	Dağınık
Seçeneklerin Araştırılması	Var	Var	Yok	Var ya da Yok
İçsel Yatırım	Var	Yok	Var	Yok

Kaynak: Marcia (1993), s.11.

Başarılı kimlik statüsünde bireyler; ilişkiler, ideoloji ve meslek alanlarında aktif bir araştırma sürecinin ardından, belirli kararlara ulaşarak sınırlarını belirlemişlerdir (Adams ve Gullota, 1989). Başarılı kimlik statüsündekiler bir önceki çalışkanlık evresini istedik yönde çözümlenerek ergenliğe girerler ve bir sonraki genç yetişkinlik döneminde de yakın ilişkilere sahip olabilirler (Marcia, Waterman, Matteson, Archer ve Orlofsky, 2011). Moratoryum (askıya alınmış) kimlik statüsünde ise, aktif bir araştırma süreci olmasına rağmen, herhangi bir içsel yatırımda bulunma söz konusu değildir (Bosma ve Kunnen, 2001). Başarılı kimliğe ulaşmak için ön koşul olarak görülebilen bu statüdekiler; genellikle ileri ergenlik veya genç yetişkinlikte kimlik edinir (Kroger, Martinussen ve Marcia, 2010). Moratoryum kimlik statüsünde içsel yatırımların devamına ya da kimlik dağılmasına yönelik bir süreç temelinde moratoryum - başarılı - moratoryum - başarılı (MAMA) şeklinde sıralanan döngüsel bir hareket dikkat çekmektedir. Birey dengesini bozan bir olayla karşılaştığında, yeniden bir düzenleme amacıyla bu döngüye başvurmaktadır (Stephen, Fraser ve Marcia, 1992). Kimlik statülerinden bir diğeri olan ipotekli kimlik statüsünde, moratoryumun tersine, güçlü bir içsel yatırımın olmasına rağmen, herhangi bir araştırma bulunmamaktadır (Marcia, 2002). Bu statüde herhangi bir alanda içsel yatırımda bulunma söz konusu olmadığından, kaygı düzeyinin en düşük olduğu statüdür (Goossens, 2001). Son ve dördüncü kimlik statüsü ise, dağınık kimliktir. Herhangi bir kimlik krizinin yaşanmadığı bu statüde; seçeneklerin araştırılması ve içsel yatırımda bulunma gerçekleşmemektedir. Bireyler kısa süreli araştırmalar yapsalar da, bu alanlarda herhangi bir içsel yatırımda bulunmazlar. Bu yönüyle dağınık kimlik, en düşük statü olarak görülmektedir (Marcia, 2014).

Yakınlık Statüleri

Yakınlık yakın ilişkilere derinliği ve içsel yatırımı, bir diğer ifadeyle bağlanmayı, ifade etmektedir. Yakınlık duygusuna sahip olan bireyler, başkalarıyla derin ve karşılıklı ilişkiler kurarlar (Marcia, 2014). Yakınlığa ilişkin 5 statü tanımlanmaktadır. Bu statülerden birincisi yakın ilişkidir (intimate). Bu statüde bulunanlar, ilişkilerinde yüzeysel olmayan bir ilişkiyi ve karşılıklılığı benimsemektedirler. Ayrıca ilişkilerinde uzun süreli içsel yatırımda bulunarak, süreçte kendini adamaktadırlar. Bir diğer statü olan ön yakın ilişki/yakın ilişki öncesi (preintimate), yakın ilişki statüsüne benzemektedir. Ancak bu statüdeki bireyler kendilerine uygun herhangi bir ilişki bulamamaktadırlar. Her ne kadar yakın ilişki kurma potansiyeli taşıysalar da, kendileri için sürekli olarak doğru kişi arayışındadırlar. Sözde yakın ilişki (pseudointimate) statüsünde ise bireyler, yakın ilişki kurma potansiyeline sahipmiş gibi görünmelerine rağmen, gerçek yakınlık duygusundan uzaktırlar. İçselleştirmenin yer almadığı bu süreçte birey, yakın

ilişkinin özünden oldukça uzaktır. Dördüncü yakınlık statüsü kalıplaşmış yakınlıktır (stereotyped). Bu statüde cinsiyetlere ilişkin sıradan ve sığ kalıplar bulunmaktadır. Birey ilişkilerinde neyin nasıl yapılacağına ya da yapılmayacağına ilişkin kılavuzlara başvurmaktadır. Son olarak izole (isolated) yakınlık statüsünde ise, yakın ilişkilerinde ayrılmış/ayrık bir tutum görülmektedir. İlişkilerde belirli bir kapasite göstermeyen bu statüdeki bireyler ya yakın ilişkiye girmezler ya da girdikleri yakın ilişkinin duygusal yönü oldukça sınırlıdır (Marcia ve Josselson, 2013). Bu yönüyle yakın ilişkilere izole olan bireylerin, ilişkilere yönelik dar bir bakış açısına sahip olduğu söylenebilir.

Üretkenlik Statüleri

Marcia'ya göre üretkenlik evresindeki kriterler; kişinin kendine ve başkalarına ilişkin ilgi ve kapsayıcılığıdır. Orta yaş dönemine karşılık gelen üretkenliğe ilişkin de 4 statü tanımlanmaktadır. Bunlardan üretici/üretken (generative) statüde, bireyin içinde bulunduğu toplumdaki bireylere ve gelecek nesle değer ve ilgi atfetmesi söz konusudur (Marcia, 2014). Bu statüdekiler başkalarına olduğu kadar, kendilerine de değer verdiklerinden, bir denge içerisindedirler. Üretkenlik statülerinden bir diğeri sözde üretken (pseudogenerative) statüdür. Bu statüdekiler, kendi amaçlarını gerçekleştirilmeye aracı olan diğerlerine aşırı özen göstermektedirler. Bu süreçte oldukça özverili görünmelerine rağmen, temelde çabaları için minnettarlık ve takdir ifadelerine ihtiyaç duymaktadırlar. Dolayısıyla başkalarının tepkileri, bu statüdeki bireylerin tutumları üzerinde oldukça etkilidir (Marcia ve Josselson, 2013). Sözde üretken statüde yer alanların birincil amacı, başkalarının onay verici tutumlarıdır. Bu statülerden üçüncüsü, üretkenliğe ilişkin güçlü bir yargılama eğiliminin vurgulandığı geleneksel (conventional) statüdür. Bu statüdekiler, ilgilerini; kendi değerlerine uyan ve bu doğrultuda davranan insanlarla sınırlandırmaktadırlar. Bu değerlerin dışında tutum sergileyenleri ise, devre dışı bırakarak, kendilerinden uzaklaştırmaktadırlar. Son olarak durgunluk (stagnant) statüsünde, birey kendini tek bir bakım nesnesi olarak görmektedir. Bu doğrultuda bu statüdeki bireyler, hem başkalarıyla hem de kişisel olarak herhangi bir plana dahil olmamaktadırlar. Böylelikle herhangi bir aktivitede de bulunmamaktadırlar (Marcia, 2002).

Bütünlük Statüleri

Bütünlük bireyin devamlılık gösteren ve kaçınılmaz olan bir kayıpla mücadele ettiği bir yaşam evresidir. Bu süreçte birey; azalan statü ve rol bağlamında, sosyal olarak daha az görünür hale gelmektedir (Erikson, Erikson ve Kivnick, 1986). Bütünlük statüleri kapsamında ele alınan ölçütler; bağlılık ve süreklilikle ilişkilidir. Bu nedenle bütünlük; kişinin hayatının sonuna

ilişkin devamlılık, tam olma ve anlamlılık hislerini ifade etmektedir (Marcia, 2014).

Yaşlılık dönemine karşılık gelen bütünlüğe ilişkin 4 statü tanımlanmaktadır. Bunların ilki süreklilik hissini vurguladığı bütünlüğe statüdür (integrated). Bu statüde birey, geçmiş yaşantısıyla süreklilik yaşamasının yanı sıra, günlük yaşamda da aktif rol oynamaktadır. Bu süreçte yaşam evrelerini nasıl geçirdiklerine ilişkin anlatılarını dinleyecek kişilere ihtiyaç duyan bireyler, pişmanlık gibi yaşanan olumsuz duyguları da olduğu gibi kabul etmektedir. İkinci bütünlük statüsü kapsamında ele alınan sözde bütünlük statüsü (pseudointegrated), bireyin sıradan ve kendini rahatlatıcı söylemlerle umutsuzluk gibi duyguları reddetmesini ifade etmektedir. Bu statüdeki savunma mekanizmalarına başvurmayı bırakmadıkça, herhangi bir destek arayışına girmezler. Bu nedenle, kendilerini olumsuz durumlardan uzaklaştıracak anlatılar yoluyla, istedik bir ruh halini yakalamaya çalışmaktadırlar. Araştırma eksikliği (nonexploratory) statüsünde ise, yaşama ilişkin herhangi bir şeyin incelenmemesi söz konusudur. Bu statüdeki birey, geçmişte yaşadıklarıyla farklılaşmayan, bir diğer ifadeyle geçmişle aynı olan, geleceğe ilişkin yaşantılara da kendini kapatan bir tutum göstermektedir. Bütünlük statülerine ilişkin dördüncü ve son statü umutsuzluk statüsüdür (despairing). Bu statüde yenilgi, kafa karışıklığı ve pişmanlık gibi duygular yer almaktadır. Onaylanma, başkalarına bağlılık ya da şefkat gibi duyguları hissetmeyen ve hayattan bir şey beklemeyen bu statüdeki kişiler için kendilerinin ve başkalarının yaşamları önemli görünmemektedir (Marcia ve Josselson, 2013; Marcia, 2014).

Buraya kadar aktarılanlar genel olarak değerlendirildiğinde, Marcia'nın Kimlik Statüleri Kuramına göre psikososyal evrelerdeki statülerin ileri ergenlik ve sonraki evrelerde belirli krizler kapsamında oluşturulduğu görülmektedir. Bu dönemlerdeki kimlik, yakınlık, üretkenlik ve bütünlüğe ilişkin anlatılar geniş bir kuramsal yapıya temel oluşturmaktadır. Her bir dönemde bireyler kendi anlatılarını aktardıkça yeni modeller belirlenmiştir (Marcia, 2014). Bu doğrultuda, bireyin kendi yaşamına ilişkin anlam ve temaların toplamı olan anlatı kimlik yaklaşımına değinmek, bireyin her bir evrede yaşadığı krizi anlamlandırmada etkili olabilir.

Anlatı Kimlik Yaklaşımı

Anlatı kimlik yaklaşımı; McAdams'ın (1985) Erikson'un ego kimliği kavramı ve Murray'nin (1938) bireysel yaşamların incelenmesine yönelik kişisel yaklaşımına ilişkin çalışmasıyla başlamıştır. McAdams (1985) bireylerin deneyimlerine ilişkin kişisel amaç, bütünlük ve anlam geliştirmek amacıyla anlatıları kullanma sürecini incelemiştir (Akt. Kroger, 2015). Anlam arayışında anlatıları vurgulayan felsefi yaklaşımlardan esinlenen Cohler, Freeman ve Polkinghorne gibi psikologlar ise, 1980'lerde kimliğe ilişkin örüntülerin kişisel anlatılarla biçimlendiğini ve sosyal dünyanın anlatı süreçler aracılığıyla anlamlandırıldığını ileri sürmüşlerdir (Hammack, 2015). Bu yönüyle anlatılar, bireyin kimliğini oluşturma sürecinde, deneyimlerini hikayeleriyle bütünlüştürerek yaşama anlam verme çabasından söz etmekte ve bireye hikayeleriyle kendini anlayabilmesinin yanı sıra, başkalarıyla ilişki kurmasına yönelik işlevleri yerine getirmektedir (Waterman, 2015).

Anlatılar, bireyin kendi yaşamından çıkardığı anlam ve temalar kapsamında, ruh sağlığının belirleyicisi olarak işlev görmektedir (Schwartz, Luyckx ve Crocetti, 2015). McAdams, söz konusu anlatıların birey için tutarlılık ve amaç gibi işlevleri sağladığını öne sürerek anlatı kimliği, kişilik kuramı bağlamında ele almıştır. Ayrıca kimliği süreklilik gösteren ve içselleştirilmiş bir yaşam öyküsü olarak tanımlayarak söz konusu yaşam öykülerinin zaman içinde değişip gelişebildiğini öne sürmektedir. Yaşam öykülerinin geçmiş ve gelecekle ilgili anlatıları temsil ettiği göz önüne alındığında, farklı gelişim dönemlerinde farklı süreçlerin baskın olduğu söylenebilir (McAdams ve Pals, 2006). Söz konusu gelişim dönemlerinde yaşam olaylarını tanımlayabilme ve anlam verebilme yeteneği, geçmiş ve şimdi arasında bağ kurabilme yeterliği ve tüm bunları ifade edebilme kapasitesi gelişim dönemlerine göre farklılaşmasına rağmen (Schwartz ve ark., 2015), anlatı kimliğin daha çok, ergenlik ve yetişkinlik yılların arasında bir geçiş dönemi olarak değerlendirilen, beliren yetişkinlikte incelendiği görülmektedir (Syed ve Azmitia, 2008, 2010). Bireyler yakın ilişkilerin, mesleğin ve dünya görüşünün üzerinde yoğunlaştıkları bu dönemde kimliklerini; hayat hikayelerine ilişkin öznel yorumlar, söylemler ya da anlatılarla biçimlendirmektedirler.

İlgili alanyazında söylem, anlatı, yaşam öyküsü ve hayat hikayesi gibi çeşitli kavramlar dikkat çekmektedir. Anlatı kimlik yaklaşımı kapsamında anlatılar; söylemsel kimlik, yaşam öyküsü, otobiyografik düşünme, otobiyografik anlatım yaklaşımı, öyküleyici kimlik gibi farklı şekillerde ifade edilmektedir. Schachter (2015) söylemsel yaklaşım çerçevesinde kimliği; kendiliğinden geliştirilen ve pragmatik amaçlar taşıyan söylemsel ifadelerin yer aldığı bir kavram olarak tanımlamaktadır. Söz konusu söylemlerin dışsal (diğerleri arasında), etkileşimsel (konuşmada) ve içsel (düşüncede) olmak üzere üç şekilde gerçekleştiğini ifade ederek ego-kimlik ve söylemsel-etkileşimsel bakış açılarını bir arada ele alan geniş bir kuramsal yapı öne sürmektedir. Anlatı yaklaşımına ilişkin söylemler, kimlik gelişiminde etkileşimli bakış açısının öncüsü olarak kabul edilmektedir. Bu durumun nedeni ise, kimliğin etkileşimli bir olgu olarak söylemsel eylemlere uygulanma sürecinde ampirik yaklaşımlara başvurusudur (Korobov, 2015).

Habermas ve Köber (2015), anlatı kimlik yaklaşımını, otobiyografik akıl yürütme kapsamında ele almakta ve otobiyografik akıl yürütmenin kimlik araştırmalarında güçlü bir araç olduğunu ifade etmektedirler. Pasupathi (2015) ise kimlik gelişimi üzerinde anlatıların üç şekilde etkili olduğundan söz etmektedir; bu etkiler sırasıyla, ilişki kurma, somutlaşmış anlatım ve sözsüz/örtük temalar'dır. Bu doğrultuda, Freeman (2015), hem Habermas ve Köber'in kimlik gelişiminde otobiyografik akıl yürütmesini hem de Pasupathi'nin üç faktör bakış açısını bütünlüştürmüştür. Anlatı kimlik yaklaşımında söz konusu iki yaklaşımın kişisel sürekliliğe, yaşama ilişkin rollere ve kimlik gelişimine değindikleri görülmektedir. Bu kapsamda anlatıların, Erikson'un kimlikte belirleyici bir özellik olarak gördüğü süreklilik ve aynılık algısı için de bir temel oluşturduğu söylenebilir (McAdams ve Zapata-Gietl, 2015).

Anlatı kimlik yaklaşımına ilişkin bir diğer özellik, içinde bulunduğu kültürden etkilenmesidir. Kimlik gelişiminin kültürel özelliklerle ilişkili olduğu (Roca ve Oliveira Roca, 2007) ve kültürel çevrenin kimliği etkilediği göz önüne alındığında (Luyckx ve ark., 2008), anlatı kimlik

yaklaşımının sosyal ve kültürel olguları vurgulaması olağan görülmektedir. Anlatı kimlik yaklaşımını benimseyen kültürel ve sosyal psikologlar; William James ve George Herbert Mead'ın öne sürdüğü görüşlerden etkilenmişlerdir. Söz konusu psikologlar, bu süreçte kimliğin kişisel yönünü vurgulayan James ile kimliğin sosyal yönünü vurgulayan Mead'ın bakış açılarını birbirine bağlamaktadır. Bu yönüyle anlatı kimlik yaklaşımı; bireysel biliş, sosyal biliş, sosyal kategorileştirme ve dil ile söylemin gücünü vurgulayan kuramsal görüşlere ilişkin köprü işlevi görmektedir (Hammack, 2015).

Özetle, anlatı kimlik yaklaşımının anlam, amaç, bütünlük ve tutarlılık duygusu sağlayan yaşam öykülerini yapılandığı, özellikle ileri ergenlik ve beliren yetişkinlik döneminde yaşam öykülerine ilişkin hikayeleri tamamlama yeterliğine ulaşmayı vurguladığı, alanyazında birbirine yakın ancak farklı kavramlarla birlikte yer aldığı, kültürel özelliklerden etkilendiği ve bireysel ve kolektif düzey arasında bir bağ kurduğu söylenebilir. Ayrıca anlatı kimlik yaklaşımına, diğer kimlik çalışmalarında olduğu gibi, Erikson'un çalışmalarının ve bu çalışmalara dayanan Marcia'nın kimlik statüleri kuramının temel oluşturduğu görülmektedir. Marcia (2014), bireylerle yapmış olduğu görüşmelerde anlatı yaklaşımını kullanarak, hem Erikson'un kimlik gelişimine ilişkin açıklamalarına hem de Erikson'un çalışmalarına dayanan anlatı kimlik yaklaşımına değinmiştir. Ancak Marcia, Erikson'un kimlik gelişimini tam ve doğru olarak yansıtmaması ve kimlik gelişiminde sınıflandırmaya odaklanması yönüyle eleştirilmiştir (Crocetti ve Meeus, 2015). Söz konusu eksikliklerin giderilmesi amacıyla, Bosma ve Meeus araştırma ve içsel yatırım ölçütlerini yeniden gözden geçirmeyi önererek süreç ve statülere odaklanmışlardır (Çok, Morsünbül ve Atak, 2018). Bu kapsamda, Beş Boyutlu Kimlik Biçimlenmesi Modeli ile Üç Boyutlu Kimlik Gelişimi Modeli geliştirilmiştir.

Beş Boyutlu Kimlik Biçimlenmesi Modeli

Schwartz (2001), kimlik statüsüne dayanan modeller kapsamında çift döngülü içsel yatırım oluşturma ve değerlendirme modeli (dual-cycle commitment formation and evaluation model) (Luyckx, Goossens, Soenens ve Beyers, 2006) ile üç boyutlu kimlik gelişimi modelinin (three-factor identity model) (Crocetti ve ark., 2008) en belirgin modeller olduğunu aktarmıştır.

Luyckx ve arkadaşları (2006), Bosma ve Meeus tarafından öne sürülen kuramsal yapı ile Marcia'nın kimlik statülerini bütünleştirmişlerdir. Luyckx ve arkadaşları (2006), çift döngülü modelde; seçeneklerin genişlemesine araştırılması, seçeneklerin derinlemesine araştırılması, içsel yatırım yapma ve içsel yatırımla özdeşleşme şeklinde sıralanan dört boyutun yer aldığını öne sürmüşlerdir. Birey, seçenekleri genişlemesine yaptırdıktan sonra içsel yatırımda bulunmaktadır. Ardından içsel yatırımlar kapsamında derinlemesine seçenekler araştırılır. Bu döngü içsel yatırımlarla özdeşleşmeyle sona erer. İçsel yatırımlar bireyi tatmin etmediği zaman, bu döngüye tekrar başvurulur.

Daha sonra yapılan çalışmalarda, Luyckx ve arkadaşları (2008) seçeneklerin saplantılı araştırılması boyutunu modele dahil ederek Beş Boyutlu Kimlik Biçimlenmesi Modelini oluşturmuşlardır. Üç boyutu araştırma, iki boyutu ise içsel yatırımla ilgili olan bu modelde; ilk

boyutu seçeneklerin genişlemesine araştırılması (exploration in breadth) oluşturmaktadır. Marcia'nın seçeneklerin araştırılması ölçütüne karşılık gelen bu boyutta, içsel yatırımda bulunulmadan önce inanç, amaç ve değerlere ilişkin çeşitli alternatiflerin keşfedilmesi söz konusudur. Seçeneklerin derinlemesine araştırılması (exploration in depth) boyutu, bireyin içsel yatırımlarının kendine uygunluk derecesini belirleme işlevi görmektedir. Lilgendahl'a (2015) göre bu boyut değerlendirici ve yansıtıcı bir kimlik keşfini kapsamaktadır. Seçeneklerin saplantılı araştırılması (ruminative exploration) boyutu, içsel yatırımla sonuçlanmayan ve olumsuz duyguların eşlik ettiği araştırma sürecine saplanma düzeyini ifade etmektedir. Bu durumda birey her iki içsel yatırım boyutunda da yer alamamaktadır. Marcia'nın içsel yatırım ölçütüne karşılık gelen içsel yatırım yapma (commitment making) boyutu, kimliğe ilişkin yaşam alanlarında karar vermeyi ifade etmektedir. İçsel yatırımla özdeşleşme (identification with commitment), bireylerin içsel yatırımlarını özümseme derecelerini ifade eder. Bu boyut, Waterman'ın (2015) en uygun psikolojik işlev olarak kimlik gelişimi modelinde yer alan içsel yatırımın yeniden gözden geçirilmesini (reconsideration of commitment) çağrıştırmaktadır. Bunun nedeni ise, alanyazında içsel yatırımla özdeşleşme anlamına gelen 'identification with commitment' kavramının yanı sıra 'reconsideration of commitment' ifadesinin de yer aldığı çalışmaların (Josselson ve Flum, 2015) yer almasıdır.

Luyckx ve arkadaşları (2008), beş boyutlu kimlik biçimlenmesine ilişkin altı kimlik statüsü tanımlamışlardır. Bunlardan ilk üçü başarılı (tanımlanan beş boyuttan ilk dördü yüksek, beşinci boyut olan seçeneklerin saplantılı araştırılması düşük), ipotekli (içsel yatırıma ilişkin boyutlar yüksek, araştırmaya ilişkin boyutlar düşük), moratoryum (içsel yatırıma ilişkin boyutlar düşük, araştırmaya ilişkin boyutlar yüksek) kimlik statüsüdür. Söz konusu statüler Marcia'nın tanımladığı kimlik statülerine benzemektedir. Beş boyutlu kimlik biçimlenmesi modelinde dağınık kimliğe ilişkin dağılmış dağınık (ilk dört boyut düşük, beşinci boyut olan seçeneklerin saplantılı araştırılması boyutu yüksek) ve kaygısız dağınık (beş kimlik boyutunun tümü düşük) olmak üzere iki statü tanımlanmıştır. Altıncı kimlik statüsü ise, beş kimlik boyutunun tümünün ortalamadan düşük olduğu farklılaşmamış kimlik statüsüdür. Söz konusu statülerin tümü küme-analizi yöntemiyle oluşturulmuştur. Benzer şekilde, Üç Boyutlu Kimlik Gelişim Modeli de bu yöntemle geliştirilmiştir (Schwartz ve ark., 2015).

Üç Boyutlu Kimlik Gelişimi Modeli

Crocetti ve arkadaşlarının (2008) oluşturduğu Üç Boyutlu Kimlik Gelişimi Modeli, beş boyutlu kimlik biçimlenmesi modelinde olduğu gibi, statüleri ve süreci vurgulamaktadır. Bu yönüyle her iki model de temel kimlik statüleriyle kimlik süreçleri arasındaki ilişkiyi ele almasıyla alanyazında oldukça önemli görülmektedir (Schwartz ve ark., 2015).

Marcia'nın kimlik statüleri modelini temel alan üç boyutlu kimlik gelişimi modeli, kimlik gelişiminin seçeneklerin araştırılması yerine, içsel yatırımda bulunmayla başladığını öne sürerek, diğer modellerden farklılık göstermektedir. Bu modelde üç boyut bulunmaktadır (Crocetti ve ark., 2008). İçsel yatırım

(commitment), farklı alternatiflere ilişkin seçimlerin kalıcılığını ifade eder. Derinlemesine araştırma (in-depth exploration), içsel yatırımlara ilişkin daha çok bilgi edinme ve aktif düşünme olarak tanımlanır. İçsel yatırımın yeniden gözden geçirilmesi (reconsideration of commitment), bireylerin içsel yatırımları tatmin edici bulmadıkları zaman farklı arayışlara yönelerek mevcut içsel yatırımların farklı seçeneklerle karşılaştırmasını ve yeniden araştırma sürecine girmesini göstermektedir (Crocetti ve Meeus, 2015).

Crocetti, Rubini, Luyckx ve Meeus (2008), üç boyutlu kimlik gelişimi kapsamında beş kimlik statüsü tanımlamışlardır. Bunlardan ilk üçü başarılı (içsel yatırım ve derinlemesine araştırma boyutları yüksek, içsel yatırımın yeniden gözden geçirilmesi düşük), ipotekli (içsel yatırım ortalamadan biraz yüksek, derinlemesine araştırma ve içsel yatırımın yeniden gözden geçirilmesi boyutları düşük), dağınık (üç kimlik boyutunun tümü düşük) kimlik statüsüdür. Söz konusu statüler Marcia'nın tanımladığı kimlik statülerine benzemektedir. Bu model kapsamında tanımlanan diğer statüler ise, iki farklı türde tanımlanan moratoryum statüleridir. Bunlar moratoryum (içsel yatırım düşük, derinlemesine araştırma ortalamadan üzerinde ve içsel yatırımın yeniden gözden geçirilmesi yüksek) ve arayışta olan moratoryum (üç kimlik boyutunun tümü yüksek) şeklinde sıralanmaktadır. Ayrıca, arayışta olan moratoryum kimlik statüsü, hem olumlu hem de olumsuz özelliklere sahip olması yönünden diğer statülerden farklılaşmaktadır (Morsünbül, Crocetti, Çok ve Meeus, 2016).

Sonuç

Marcia'nın, Erikson'un kuramsal temeli çerçevesinde oluşturmuş olduğu modelinde tanımladığı her bir psikososyal evrede ele alınan statüler ile, bireyin ileri ergenlikten yaşlılığa kadar ne tür krizlerle karşı karşıya geldiğini anlamak oldukça önemlidir. Ancak ilgili alanyazında, her bir evrede bulunan bireylerin anlatıları ve görüşlerine yer verildiği görülse de, bireyin yaşam boyu gelişim sürecinde sahip olduğu statülerin tümü sırasal bir akışta ele alınmamıştır. Bu bağlamda, bireyin uzun bir süreçte sahip olduğu statüler kapsamında ele alındığı boylamsal çalışmaların, psikososyal evrelerdeki statülerin temelini anlaşılmasında büyük katkı sağlayacağı söylenebilir.

Marcia'nın psikososyal evrelerdeki statüleri yarı yapılandırılmış görüşme formlarıyla bireylerin anlatıları doğrultusunda oluşturulduğu, anlatıların kimliğe ilişkin örüntüleri biçimlendirdiği ve yaşama anlam verme sürecinde oldukça etkili olduğu bilinir. Kimliğe ilişkin alanyazında, anlatı kimlik yaklaşımının gittikçe dikkat

çeken bir alan olmasına rağmen, Türkiye'de anlatı kimliğe ilişkin çalışmaların sınırlı olduğu görülmektedir (Demir, 2007; Demir Kaya, 2019; Ergün, 2020). Bu nedenle anlatı kimliğe ilişkin çalışmaların artması ve özellikle nitel çalışmalarda anlatı kimlik yaklaşımına yer verilmesi oldukça yarar sağlayacaktır. Kimlik biçimlenmesinin kültürel özelliklerle ilişkili olduğu ve kültürel bağlamın kimliği etkilediği, bu doğrultuda anlatı kimlik yaklaşımının da kültürel ve sosyal öğelere vurgu yaptığı bilinmektedir. Anlatı kimlik yaklaşımı üzerinde kültürün etkisinin daha ayrıntılı incelenmesi amacıyla, farklı kültürel değerlere sahip bireylerin yer aldığı karşılaştırmalı çalışmaların yapılması, bu duruma ilişkin daha fazla bilgiye sahip olmamızı sağlayabilir.

Marcia'nın kimlik statüleri kuramını temel alan ve son yıllarda statülere ek olarak kimlik gelişiminde sürece odaklanan modeller doğrultusunda, kimliğin dinamik bir yapıya sahip olduğu ve süreç temelli ele alınabileceği dikkat çektiğinden, kimlik biçimlenmesine ilişkin araştırmalar yalnızca ergenlik döneminde bulunan bireylerle değil, beliren yetişkinler ya da genç yetişkinlerle de gerçekleştirilebilir.

Son olarak güncel alanyazın doğrultusunda, psikososyal evrelerin ve kimlik çalışmalarının ayrıntılı ele alınması bireyin yaşam dönemlerinden daha fazla doyum almasını sağlayacaktır.

Beyanname

Etik Onayı ve Katılım Onayı

Uygulanamaz.

Yayın İznı

Uygulanamaz.

Veri ve Materyallerin Mevcudiyeti

Uygulanamaz.

Çıkar Çatışması

Yazarlar çıkar çatışması olmadığını beyan eder.

Finansman

Uygulanamaz.

Yazar Katkıları

FÇ, kimliğe ilişkin güncel alanyazını sunarak beş boyutlu kimlik biçimlenmesi modeli ile üç boyutlu kimlik gelişimi modeline katkıları sunmuştur. Ayrıca makalenin genelinde, gerekli geribildirimleri sunarak, çalışmanın oluşturulmasında büyük katkı sağlamıştır. MDK ise, Marcia'nın psikososyal gelişim kuramını, kimliğin yanı sıra diğer statüler bağlamında incelemiş ve anlatı kimlikle ilişkisini araştırmıştır. Tüm yazarlar makalenin son halini okumuş ve onaylamıştır.

Teşekkürler

Uygulanamaz.

Kaynaklar

Adams, G. R., & Gullotta T. P. (1989). Adolescent life experiences. New York: Brooks Cole Publishing Company.

Bosma, H. A., & Kunnen, E. S. (2001). Determinants and mechanisms in ego identity development: A review and synthesis. *Developmental Review*, 21, 39–66.

Crocetti, E., & Meeus, W. (2015). The identity statuses: Strengths of a person-centered approach. In K. C. McLean & M. Syed (Eds.), *The Oxford handbook of identity development* (pp. 97–114). New York, NY: Oxford University Press.

Crocetti, E., Rubini, M., Luyckx, K., & Meeus, W. (2008). Identity formation in early and middle

- adolescents from various ethnic groups: From three dimensions to five statuses. *Journal Youth Adolescents*, 37, 983-996.
- Crocetti, E., Rubini, M., & Meeus, W. (2008). Capturing the dynamics of identity formation in various ethnic groups: Development and validation of a three-dimensional model. *Journal of Adolescence*, 31, 207-222.
- Çok, F., Morsünbül, Ü., & Atak, H. (2018). Yetişkinliğe geçiş ve kimlik. T. Bildik (Ed.), *Ergenlik dönemi ve ruhsal bozukluklar içinde* (s. 27-33). *Türkiye Klinikleri*.
- Demir, İ. (2007). Gençlerin kimlik yapıları: Farklı yerellikler ekseninde nitel bir inceleme. Doktora Tezi. İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Demir, İ. (2009). Gençlerin kimlik statülerinin kültürel karşılaştırması: İstanbul-Nusaybin örneği. *Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi*, 16(3), 129-136.
- Demir Kaya, M. (2019). Genç kadınlarda kendini susturma ve toplumsal cinsiyet rollerinin kimlik işlevleri üzerindeki etkisi. Doktora Tezi. Maltepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Ergün, N. (2020). Kimlik Gelişimi: Anlatı Kimliği ve Kuşaklararası Anlatı Kimliği. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 12(4), 455-475.
- Erikson, E. H. (1994). *Identity, youth and crisis*. New York: Norton. (Reprinted from *Identity, youth and crisis*, 1968, New York: Norton)
- Erikson, E. H., Erikson, J. M., & Kivnick, H. Q. (1986). Vital involvement in old age. New York, NY: W. W. Norton.
- Freeman, M. (2015). Discerning oneself: A plea for the whole. In K. C. McLean & M. Syed (Eds.), *The Oxford handbook of identity development* (pp. 182-191). New York, NY: Oxford University Press.
- Goossens, L. (2001). Global versus domain-specific in identity research: A comparison of two self-report measures, *Journal of Adolescence*, 24, 681-689.
- Habermas, T., & Köber, C. (2015). Autobiographical reasoning is constitutive for narrative identity: The role of the life story for personal continuity. In K. C. McLean & M. Syed (Eds.), *The Oxford handbook of identity development* (pp. 149-165). New York, NY: Oxford University Press.
- Hammack, P. L. (2015). Theoretical foundations of identity. In K. C. McLean & M. Syed (Eds.), *The Oxford handbook of identity development* (pp. 11-30). New York, NY: Oxford University Press.
- Josselson, R., & Flum, H. (2015). Identity status: On refinding the people. In K. C. McLean & M. Syed (Eds.), *The Oxford handbook of identity development* (pp. 132-146). New York, NY: Oxford University Press.
- Korobov, N. (2015). Identities as an interactional process. In K. C. McLean & M. Syed (Eds.), *The Oxford handbook of identity development* (pp. 210-227). New York, NY: Oxford University Press.
- Kroger, J. (2015). Identity development through adulthood: The move toward "Wholeness". In K. C. McLean & M. Syed (Eds.), *The Oxford handbook of identity development* (pp. 65-80). New York, NY: Oxford University Press.
- Kroger, J., Martinussen, M., & Marcia, J. E. (2010). Developmental patterns of identity status change: A meta-analysis. *Journal of Adolescence*, 33, 683-698.
- Lilgendahl, J. P. (2015). The dynamic role of identity processes in personality development: Theories, patterns, and new directions. In K. C. McLean & M. Syed (Eds.), *The Oxford handbook of identity development* (pp. 490-507). New York, NY: Oxford University Press.
- Luyckx, K., Goossens, L., Soenens, B., & Beyers, W. (2006). Unpacking commitment and exploration: Preliminary validation of an integrative model of late adolescent identity formation. *Journal of Adolescence*, 29, 361-378.
- Luyckx, K., Schwartz, S. J., Berzonsky, M. D., Soenens, B., Vansteenkiste, M., Smits, I., & Goossens, L. (2008). Capturing ruminative exploration: Extending the four-dimensional model of identity formation in late adolescence. *Journal of Research in Personality*, 42, 58-82.
- Marcia, J. E. (1989). Identity and intervention. *Journal of Adolescence*, 12(4), 401-410.
- Marcia, J. E. (1993). The relational roots of identity. In J. Kroger (Ed.), *Discussions on ego identity*. Hillsdale, NJ, US: Lawrence Erlbaum Associates, Inc.
- Marcia, J. E. (2002). Identity and psychosocial development in adulthood. *Identity: An International Journal of Theory and Research*, 2(1), 7-28.
- Marcia, J. E. (2014). From industry to integrity. *Identity: An International Journal of Theory and Research*, 14, 165-176.
- Marcia, J. E., & Josselson, R. (2013). Eriksonian personality research and its implications for psychotherapy. *Journal of Personality*, 81(6), 617-629.
- Marcia, J. E., Waterman, A. S., Matteson, D. R., Archer, S. A., & Orlofsky, J. S. (2011). *Ego identity: A handbook for psychosocial research*. New York, NY: Springer-Verlag. (Original work published 1993).
- McAdams, D. P., & Pals, J. L. (2006). A new Big Five: Fundamental principles for an integrative science of personality. *American Psychologist*, 61, 204-217.
- McAdams, D. P., & Zapata-Gietl, C. (2015). Three strands of identity development across the human life course: Reading Erik Erikson in full. In K. C. McLean & M. Syed (Eds.), *The Oxford handbook of identity development* (pp. 81-94). New York, NY: Oxford University Press.
- McLean, K. C., & Pratt, M. W. (2006). Life's little (and big) lessons: Identity statuses and meaning-making in the turning point narratives of emerging adults. *Developmental Psychology*, 42, 714-722.
- McLean, K. C., Shucard, H., & Syed, M. (2017). Applying the master narrative framework to gender identity development in emerging adulthood. *Emerging Adulthood*, 5(2), 93-105.

- McLean, K. C., & Syed, M. (2017). Narrative identity. In S. Hupp & J. Jewll (Eds.), *Encyclopedia of Child and Adolescent Development*. Wiley-Blackwell.
- Morsünbül, Ü. (2013). Ergenlikte kimlik statüleri ve risk alma arasındaki ilişki. *İlköğretim Online*, 12(2), 347-355.
- Morsunbul, U., Crocetti, E., Cok, F., & Meeus, W. (2016). Identity statuses and psychosocial functioning in Turkish youth: A person-centered approach. *Journal of Adolescence*, 47, 145-155.
- Morsünbül, Ü., & Çok, F. (2013). Kimlik gelişiminde yeni bir boyut: Seçeneklerin saplantılı araştırılması. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 4(40).
- Özdikmenli Demir, G. (2009). Üniversite öğrencilerinin kimlik gelişiminde sosyal ve kimlik sermayelerinin rolü. Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Pasupathi, M. (2015). Autobiographical reasoning and my discontent: Alternative paths from narrative to identity. In K. C. McLean & M. Syed (Eds.), *The Oxford handbook of identity development* (pp. 166-181). New York, NY: Oxford University Press.
- Roca, Z., & Oliveira Roca, M. N. (2007). Affirmation of territorial identity: A development policy issue. *Land Use Policy*, 24(2), 434-442.
- Schachter, E. P. (2015). Integrating internal, interactional, and external perspectives: Identity process as the formulation of accountable claims regarding selves. In K. C. McLean & M. Syed (Eds.), *The Oxford handbook of identity development* (pp. 228-245). New York, NY: Oxford University Press.
- Schwartz, S. J. (2001). The evolution of Eriksonian and neo-Eriksonian identity theory and research: A review and integration. *Identity: An International Journal of Theory and Research*, 1, 7-58.
- Schwartz, S. J., Luyckx, K., & Crocetti, E. (2015). What have we learned since Schwartz (2001)?: A reappraisal of the field of identity development. In K. C. McLean & M. Syed (Eds.), *The Oxford handbook of identity development* (pp. 539-561). New York, NY: Oxford University Press.
- Singer, J. A., & Kasmark, A. M. (2015). A translational research approach to narrative identity in psychotherapy. In K. C. McLean & M. Syed (Eds.), *The Oxford handbook of identity development* (pp. 355-368). New York, NY: Oxford University Press.
- Stephen, J., Fraser, E., & Marcia, J. E. (1992). Lifespan identity development: Variables related to Moratorium-Achievement (MAMA) cycles. *Journal of Adolescence*, 15, 283-300.
- Syed, M., & Azmitia, M. (2008). A narrative approach to ethnic identity in emerging adulthood: Bringing life to the identity status model. *Developmental Psychology*, 44(4), 1012-1027.
- Syed, M., & Azmitia, M. (2010). Narrative and ethnic identity exploration: A longitudinal account of emerging adults' ethnicity-related experiences. *Developmental Psychology*, 46(1), 208-219.
- Uzman E. (2002). Sosyal destek düzeyleri farklı üniversite öğrencilerinin bazı değişkenlere göre kimlik statüleri (Doktora Tezi). Ankara, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2002.
- Waterman, A. S. (2015). What does it mean to engage in identity exploration and to hold identity commitments? A methodological critique of multidimensional measures for the study of identity processes. *An International Journal of Theory and Research*, 15(4), 309-349.